

Vectơ và tọa độ không gian

Toán · Lớp 12

Giáo viên: Phúc Hảo

- ▶ Hiểu khái niệm **vectơ pháp tuyến** và cách lập **phương trình tổng quát** của mặt phẳng.
- ▶ Viết được phương trình mặt phẳng khi biết một điểm và vectơ pháp tuyến.
- ▶ Nhận biết vị trí đặc biệt của mặt phẳng và **phương trình theo đoạn chắn**.
- ▶ Vận dụng vào bài toán khoảng cách và mô hình thực tế trong không gian $Oxyz$.

Ý chính: Trong không gian, làm sao mô tả chính xác một *mặt phẳng* bằng phương trình?

Hãy tưởng tượng một chiếc **drone** bay quét địa hình. Nó cần xác định *bề mặt sàn, tường nhà, mái dốc...* Mỗi bề mặt phẳng ấy được máy tính lưu bằng **một phương trình**.

Ở lớp 10, ta viết phương trình đường thẳng trong mặt phẳng dạng $ax + by + c = 0$. Câu hỏi tự nhiên:

Câu hỏi gợi mở

Trong không gian $Oxyz$, một mặt phẳng sẽ có phương trình dạng nào? Cần bao nhiêu thông tin để xác định duy nhất một mặt phẳng?

1

Vectơ pháp tuyến của mặt phẳng

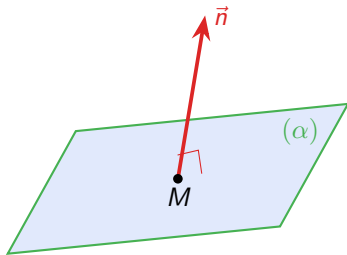
Định nghĩa

Vectơ $\vec{n} \neq \vec{0}$ được gọi là **vectơ pháp tuyến** (VTPT) của mặt phẳng (α) nếu giá của $\vec{n}$ **vuông góc** với (α) .

Liên hệ: VTPT giống như một *cây cột dựng thẳng đứng* cắm trên mặt sàn — nó chỉ ra "hướng dựng đứng" của mặt phẳng.

Ghi nhớ

Nếu $\vec{n}$ là VTPT thì $k\vec{n}$ ($k \neq 0$) cũng là VTPT. Một mặt phẳng có **vô số** VTPT nhưng chỉ **một phương** duy nhất.

Ý chính: Từ hai vectơ song song (nằm trên) mặt phẳng, ta tìm được VTPT nhờ **tích có hướng**.

Nếu $\vec{a}, \vec{b}$ là hai vectơ **không cùng phương** và có giá song song hoặc nằm trong (α) (gọi là **cặp vectơ chỉ phương**), thì một VTPT của (α) là:

$$\vec{n} = [\vec{a}, \vec{b}] = (a_2b_3 - a_3b_2; a_3b_1 - a_1b_3; a_1b_2 - a_2b_1).$$

Mẹo nhớ

Tích có hướng $[\vec{a}, \vec{b}]$ luôn **vuông góc** với cả $\vec{a}$ và $\vec{b}$. Cách nhớ: viết hai dòng tọa độ, che lần lượt cột 1, 2, 3 và tính định thức 2×2 (nhớ đổi dấu ở thành phần giữa).

2

Phương trình tổng quát của mặt phẳng

Định nghĩa

Mặt phẳng (α) đi qua điểm $M_0(x_0; y_0; z_0)$ và có VTPT $\vec{n} = (A; B; C)$ có phương trình:

$$A(x - x_0) + B(y - y_0) + C(z - z_0) = 0.$$

Khai triển ta được **phương trình tổng quát**:

$$Ax + By + Cz + D = 0 \quad (A^2 + B^2 + C^2 > 0).$$

Ghi nhớ

Hệ số của x, y, z trong phương trình **chính là tọa độ VTPT**: $\vec{n} = (A; B; C)$. Đây là mẹo "đọc VTPT ngay từ phương trình".

Vì sao có phương trình đó?

Ý chính: Một điểm M thuộc (α) khi và chỉ khi $\overrightarrow{M_0M} \perp \vec{n}$.

Lấy $M(x; y; z)$ tùy ý. Khi đó:

$$\overrightarrow{M_0M} = (x - x_0; y - y_0; z - z_0).$$

Điểm $M \in (\alpha) \iff \overrightarrow{M_0M}$ vuông góc với VTPT $\vec{n}$, tức là tích vô hướng bằng 0:

$$\vec{n} \cdot \overrightarrow{M_0M} = 0 \iff A(x - x_0) + B(y - y_0) + C(z - z_0) = 0.$$

Liên hệ thực tế

Giống như kiểm tra một tấm ván có nằm đúng trên sàn không: chỉ cần véc-tơ dọc theo tấm ván *vuông góc* với cây cột dựng đứng (VTPT).

- ▶ $D = 0$: mặt phẳng **đi qua gốc tọa độ** O .
- ▶ Thiếu x ($A = 0$): mặt phẳng **song song hoặc chứa trục** Ox .
- ▶ Chỉ còn z ($A = B = 0$): mặt phẳng **song song mặt phẳng** (Oxy), dạng $z = k$.

Phương trình	VTPT	Đặc điểm
$Ax + By + Cz + D = 0$	$(A; B; C)$	tổng quát
$z = 0$	$(0; 0; 1)$	mặt phẳng (Oxy)
$y = 0$	$(0; 1; 0)$	mặt phẳng (Oxz)
$x = 0$	$(1; 0; 0)$	mặt phẳng (Oyz)

Lưu ý — lỗi thường gặp

Đừng nhầm: phương trình $z = 2$ **không phải** một đường thẳng mà là **cả một mặt phẳng** nằm ngang, song song (Oxy).

3

Phương trình theo đoạn chắn

Phương trình theo đoạn chắn

Định nghĩa

Mặt phẳng cắt ba trục Ox , Oy , Oz lần lượt tại $A(a; 0; 0)$, $B(0; b; 0)$, $C(0; 0; c)$ với $abc \neq 0$ có phương trình **theo đoạn chắn**:

$$\frac{x}{a} + \frac{y}{b} + \frac{z}{c} = 1.$$

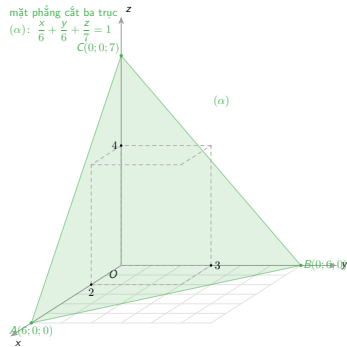
Liên hệ thực tế

Ba số a, b, c chính là "khoảng cách chặn" trên ba trục — giống như dựng một mặt dốc chạm ba tường tại ba vị trí đã biết.

Ghi nhớ

Chỉ dùng dạng đoạn chắn khi mặt phẳng **không đi qua gốc** và **cắt cả ba trục** (a, b, c đều khác 0).

Minh hoạ mặt phẳng cắt ba trục

4

Vị trí tương đối & khoảng cách

Khoảng cách từ điểm đến mặt phẳng

Ý chính: Khoảng cách từ điểm đến mặt phẳng đo theo *đường vuông góc* (theo phương VTPT).

Cho mặt phẳng $(\alpha) : Ax + By + Cz + D = 0$ và điểm $M_0(x_0; y_0; z_0)$. Khoảng cách:

$$d(M_0, (\alpha)) = \frac{|Ax_0 + By_0 + Cz_0 + D|}{\sqrt{A^2 + B^2 + C^2}}.$$

Ghi nhớ

Tử số: thay tọa độ M_0 vào vế trái phương trình rồi lấy **giá trị tuyệt đối**. Mẫu số: **độ dài VTPT**. Đừng quên dấu trị tuyệt đối!

Vị trí tương đối của hai mặt phẳng

Cho $(\alpha) : A_1x + B_1y + C_1z + D_1 = 0$ và $(\beta) : A_2x + B_2y + C_2z + D_2 = 0$ với VTPT $\vec{n}_1, \vec{n}_2$.

Điều kiện	Vị trí
$\vec{n}_1, \vec{n}_2$ không cùng phương	cắt nhau
$\vec{n}_1 \parallel \vec{n}_2$, hệ số D khác tỉ lệ	song song
mọi hệ số tỉ lệ (kể cả D)	trùng nhau
$\vec{n}_1 \cdot \vec{n}_2 = 0$	vuông góc

Liên hệ thực tế

Hai bức tường **song song** có cùng "hướng dựng đứng" (VTPT cùng phương); hai bức tường **vuông góc** có VTPT vuông góc nhau.

5

Ví dụ áp dụng

Ví dụ 1 — Viết phương trình mặt phẳng

Đề: Viết phương trình mặt phẳng (α) đi qua $M_0(1; -2; 3)$ và có VTPT $\vec{n} = (2; -1; 4)$.

Bước 1. Áp dụng phương trình mặt phẳng qua M_0 với VTPT $\vec{n} = (A; B; C)$:

$$A(x - x_0) + B(y - y_0) + C(z - z_0) = 0.$$

Vì sao: mọi điểm trên (α) đều tạo với M_0 một vectơ vuông góc $\vec{n}$.

Bước 2. Thay số $A = 2$, $B = -1$, $C = 4$ và $(x_0; y_0; z_0) = (1; -2; 3)$:

$$2(x - 1) - 1(y + 2) + 4(z - 3) = 0.$$

Bước 3. Khai triển và rút gọn:

$$2x - 2 - y - 2 + 4z - 12 = 0 \iff 2x - y + 4z - 16 = 0.$$

Kết luận: $(\alpha) : 2x - y + 4z - 16 = 0$.

Ví dụ 2 — Mặt phẳng qua ba điểm

Đề: Viết phương trình mặt phẳng đi qua ba điểm $A(1; 0; 0)$, $B(0; 2; 0)$, $C(0; 0; 3)$.

Bước 1. Nhận xét ba điểm nằm trên ba trục toạ độ, các đoạn chắn $a = 1$, $b = 2$, $c = 3$ đều khác 0. Vì sao: dạng **đoạn chắn** áp dụng được ngay, gọn hơn tính tích có hướng.

Bước 2. Viết phương trình theo đoạn chắn:

$$\frac{x}{1} + \frac{y}{2} + \frac{z}{3} = 1.$$

Bước 3. Quy đồng mẫu số chung 6 để đưa về dạng tổng quát:

$$6x + 3y + 2z = 6 \iff 6x + 3y + 2z - 6 = 0.$$

Kết luận: Mặt phẳng (ABC) : $6x + 3y + 2z - 6 = 0$, có VTPT $\vec{n} = (6; 3; 2)$.

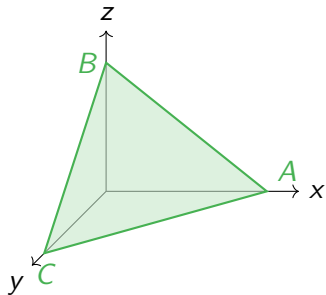
Luyện tập nhanh · Nhận biết

Mặt phẳng $(P) : 2x - 3y + z - 5 = 0$ có một vectơ pháp tuyến là:

- A. $\vec{n} = (2; -3; 1)$
- B. $\vec{n} = (2; 3; 1)$
- C. $\vec{n} = (-2; -3; 1)$
- D. $\vec{n} = (2; -3; -5)$

Đáp án đúng: **A.** $\vec{n} = (2; -3; 1)$

VTPT lấy đúng hệ số của x, y, z . Phương án B sai dấu hệ số y (quên dấu trừ), C sai dấu hệ số x , còn D nhầm lấy cả hằng số tự do -5 làm thành phần thứ ba.

Luyện tập nhanh · Nhận biết

Mặt phẳng cắt các trục tại $A(2; 0; 0)$, $B(0; 0; 3)$, $C(0; 1; 0)$. Phương trình theo đoạn chắn là:

A. $\frac{x}{2} + \frac{y}{1} + \frac{z}{3} = 1$

B. $\frac{x}{2} + \frac{y}{3} + \frac{z}{1} = 1$

C. $2x + y + 3z = 1$

D. $\frac{x}{2} + \frac{y}{1} + \frac{z}{3} = 0$

Đáp án đúng: **A.** $\frac{x}{2} + \frac{y}{1} + \frac{z}{3} = 1$

Mẫu số là giao điểm trên mỗi trục: $x \rightarrow 2, y \rightarrow 1, z \rightarrow 3$. B nhầm giao điểm trục Oy và Oz cho nhau. C dùng chính hoành độ giao điểm làm hệ số (sai công thức). D để về phải $= 0$ thay vì $= 1$.

Luyện tập nhanh · Nhận biết

Mặt phẳng đi qua điểm $M(1; -2; 3)$ và có VTPT $\vec{n} = (1; 2; -1)$ có phương trình:

- A. $x + 2y - z + 6 = 0$
- B. $x + 2y - z - 6 = 0$
- C. $x - 2y + 3z + 6 = 0$
- D. $x + 2y - z = 0$

Đáp án đúng: **A.** $x + 2y - z + 6 = 0$

Thay M : $1(x - 1) + 2(y + 2) - 1(z - 3) = 0 \Rightarrow x + 2y - z + 6 = 0$. B sai dấu hằng số (tính nhầm $-1 + 4 + 3$). C lấy nhầm tọa độ M làm hệ số. D quên thế điểm M vào (bỏ hằng số).

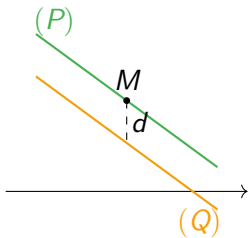
Luyện tập nhanh · Thông hiểu

Khoảng cách từ điểm $O(0; 0; 0)$ đến mặt phẳng $(P) : 2x - y + 2z - 6 = 0$ bằng:

- A. 2
- B. 6
- C. $\frac{6}{9}$
- D. $\frac{6}{\sqrt{5}}$

Đáp án đúng: **A. 2**

$d = \frac{|-6|}{\sqrt{4+1+4}} = \frac{6}{3} = 2$. B quên chia cho độ dài VTPT. C nhầm mẫu là $4+1+4=9$ mà không lấy căn. D tính căn thiếu số hạng $(\sqrt{4+1})$.

Luyện tập nhanh · Thông hiểu

Hai mặt phẳng $(P) : x - 2y + z + 1 = 0$ và $(Q) : 2x - 4y + 2z - 3 = 0$. Vị trí tương đối của chúng là:

- A. Song song
- B. Cắt nhau
- C. Trùng nhau
- D. Vuông góc

Đáp án đúng: **A. Song song**

Các hệ số VTPT tỉ lệ $\frac{1}{2} = \frac{-2}{-4} = \frac{1}{2}$ nhưng $\frac{1}{-3} \neq \frac{1}{2}$ nên song song, không trùng (C là bấy khi quên kiểm tra hằng số). B sai vì hai VTPT cùng phương. D sai vì tích vô hướng hai VTPT $\neq 0$.

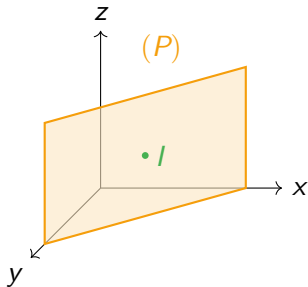
Luyện tập nhanh · Thông hiểu

Mặt phẳng đi qua ba điểm $A(1; 0; 0)$, $B(0; 2; 0)$, $C(0; 0; 3)$ có VTPT cùng phương với:

- A. $(6; 3; 2)$
- B. $(1; 2; 3)$
- C. $(6; -3; 2)$
- D. $(1; 1; 1)$

Đáp án đúng: **A.** (6; 3; 2)

Phương trình đoạn chắn $\frac{x}{1} + \frac{y}{2} + \frac{z}{3} = 1 \Leftrightarrow 6x + 3y + 2z = 6$, VTPT (6; 3; 2). B lấy nhầm chính các giao điểm làm VTPT. C sai dấu do tính $\vec{AB} \wedge \vec{AC}$ nhầm. D nhầm tất cả bằng nhau.

Luyện tập nhanh · Vận dụng

Mặt phẳng (P) đi qua $I(1; 1; 1)$ và song song với $(Q) : x + y + z - 6 = 0$. Phương trình (P) là:

- A. $x + y + z - 3 = 0$
- B. $x + y + z - 6 = 0$
- C. $x + y + z + 3 = 0$
- D. $x + y + z = 0$

Đáp án đúng: **A.** $x + y + z - 3 = 0$

Song song nên giữ VTPT $(1; 1; 1)$; thế l : $1 + 1 + 1 + D = 0 \Rightarrow D = -3$. B chép nguyên (Q) mà quên thế l (bấy khi tưởng song song thì cùng phương trình). C sai dấu D . D quên hằng số tự do.

Luyện tập nhanh · Vận dụng

Cho $(P) : x - 2y + 2z + 1 = 0$ và $(Q) : x - 2y + 2z - 8 = 0$. Khoảng cách giữa hai mặt phẳng song song này bằng:

- A. 3
- B. 9
- C. 7
- D. $\frac{9}{\sqrt{5}}$

Đáp án đúng: **A.** 3

$d = \frac{|1 - (-8)|}{\sqrt{1 + 4 + 4}} = \frac{9}{3} = 3$. B quên chia cho $\sqrt{9} = 3$. C nhầm hiệu hằng số là $1 - 8 = -7$ (sai dấu). D tính căn thiếu số hạng $(\sqrt{1 + 4})$.

Bài 1. Viết phương trình mặt phẳng đi qua $M(2; -1; 3)$ và có VTPT $\vec{n} = (1; -2; 2)$.

Bài 2. Viết phương trình mặt phẳng đi qua ba điểm $A(1; 0; 0)$, $B(0; -2; 0)$, $C(0; 0; 4)$.

Bài 3. Tính khoảng cách từ điểm $N(1; 2; -1)$ đến mặt phẳng $(P) : 2x - y + 2z + 3 = 0$.

Gợi ý

Bài 1: dùng ngay $A(x - x_0) + B(y - y_0) + C(z - z_0) = 0$. Bài 2: dùng phương trình đoạn chắn rồi khử mẫu. Bài 3: áp dụng $d = \frac{|Ax_N + By_N + Cz_N + D|}{\sqrt{A^2 + B^2 + C^2}}$, chú ý dấu và lấy căn đầy đủ.

1. Viết phương trình mặt phẳng qua $M(0; 1; -2)$ có cặp VTCP $\vec{u} = (1; 0; 1)$, $\vec{v} = (2; 1; 0)$.
2. Viết phương trình mặt phẳng qua $A(1; 1; 1)$ và song song với $(Q) : 3x - y + 2z - 5 = 0$.
3. Xét vị trí tương đối của $(P) : x + y - z + 2 = 0$ và $(Q) : 2x + 2y - 2z + 4 = 0$.
4. Tìm m để $(P) : x + my + 2z - 1 = 0$ vuông góc với $(Q) : 2x - y + z = 0$.
5. Tính khoảng cách giữa hai mặt phẳng $(P) : x - y + 2z + 1 = 0$ và $(Q) : x - y + 2z - 5 = 0$.
6. Viết phương trình mặt phẳng chứa trục Ox và đi qua điểm $E(1; 2; 3)$.

Đọc trước: bài "Phương trình đường thẳng trong không gian" – tìm hiểu VTCP và dạng tham số.

Bảng tóm tắt (1): Lập phương trình mặt phẳng

Dữ kiện	Cách lập
Qua M_0 , VTPT $\vec{n}$	$A(x - x_0) + B(y - y_0) + C(z - z_0) = 0$ ($A; B; C$)
Qua M_0 , cặp VTCP $\vec{u}, \vec{v}$	$\vec{n} = [\vec{u}, \vec{v}]$ rồi làm như trên
Qua 3 điểm A, B, C	$\vec{n} = [\vec{AB}, \vec{AC}]$
Cắt trục tại ($a; 0; 0$), ($0; b; 0$), ($0; 0; c$)	$\frac{x}{a} + \frac{y}{b} + \frac{z}{c} = 1$

Bảng tóm tắt (2): Vị trí tương đối & khoảng cách

Nội dung	Điều kiện / Công thức
$(P) \parallel (Q)$	$\frac{A}{A'} = \frac{B}{B'} = \frac{C}{C'} \neq \frac{D}{D'}$
$(P) \equiv (Q)$	$\frac{A}{A'} = \frac{B}{B'} = \frac{C}{C'} = \frac{D}{D'}$
$(P) \perp (Q)$	$\vec{n}_P \cdot \vec{n}_Q = 0$
$d(M, (P))$	$\frac{ Ax_0 + By_0 + Cz_0 + D }{\sqrt{A^2 + B^2 + C^2}}$

- ▶ Mọi mặt phẳng trong $Oxyz$ có dạng $Ax + By + Cz + D = 0$ với VTPT $\vec{n} = (A; B; C)$.
- ▶ Muốn lập phương trình: cần một điểm và một VTPT (hoặc suy ra VTPT từ cặp VTCP, ba điểm).
- ▶ Xét vị trí tương đối dựa vào tỉ lệ các hệ số; nhớ kiểm tra hằng số D để phân biệt song song và trùng.
- ▶ Khoảng cách luôn lấy trị tuyệt đối ở tử và căn đầy đủ ở mẫu – lỗi thường gặp là quên chia hoặc sai dấu.

Liên hệ: Phương trình mặt phẳng chính là nền tảng để viết phương trình đường thẳng và mặt cầu, đồng thời ứng dụng trong đồ họa 3D và định vị không gian.

Cảm ơn các em đã lắng nghe!

Bài giảng biên soạn với EduFlow · agentra.io.vn
